

SVENSKA
OBEROENDE
MUSIKPRODUCENTER

Svar på Europeiska kommissionens Call for Evidence – Targeted initiative for a better copyright environment for European creativity and innovation (initiativ 18173)

Om SOM

Svenska Oberoende Musikproducenter (SOM) är Europas (och kanske världens) äldsta organisation för oberoende fonogramproducenter, grundad i oktober 1974 (under namnet NIFF). SOM representerar runt 330 svenska fonogramutgivare, såväl professionella skivbolag som självutgivande artister. SOM är aktiva inom Impala och WIN (World Independent Network), organisationer som samlar tusentals oberoende skivbolag i Europa och världen.

SOM kommenterar på följande områden:

1. **Ljudupptagningar och tredjelandsmedborgares ersättningsrätt**
2. **AI, upphovsrätt och skydd för rättighetshavare**

Kommentarerna på respektive område efterföljs av våra förslag till åtgärder.

Område 1: Ljudupptagningar och tredjelandsmedborgares ersättningsrätt

SOM välkomnar kommissionens initiativ och vill som oberoende fonogramproducenter lyfta fram en fråga som har särskilt stor praktisk betydelse för aktörer utan de stora skivbolagens resurser och förhandlingsstyrka – nämligen frågan om tredjelandsmedborgares rätt till skälig ersättning enligt artikel 8(2) i direktiv 2006/115, mot bakgrund av EU-domstolens dom i RAAP-målet (mål C-265/19).

Vår utgångspunkt: lika rätt för alla världens rättighetshavare

Låt oss inledningsvis slå fast vad vi anser vara den självklara utgångspunkten: alla världens fonogramproducenter och utövande konstnärer bör åtnjuta samma skydd och samma rätt till

SVENSKA
OBEROENDE
MUSIKPRODUCENTER

ersättning för användningen av sina verk, oavsett vilket land de verkar i. Detta är inte bara en fråga om rättvisa gentemot europeiska aktörer – det är en fråga om rättvisa för rättighetshavare globalt.

Det är just därför det nuvarande rättsläget är så bekymmersamt. USA erbjuder i dag inte sina egna fonogramproducenter och utövande konstnärer en fullödlig rätt till skälig ersättning för traditionell radio- och TV-utsändning på det egna territoriet – något som är välkänt och länge har kritiserats även av amerikanska rättighetshavare själva. Det innebär att RAAP-domens konsekvens inte är att amerikanska rättighetshavare får det bättre – det är att europeiska rättighetshavare får det sämre, utan att något motsvarande tryck skapas på USA att förändra sin lagstiftning.

Materiell reciprocitet är i detta perspektiv inte ett verktyg för protektionism. Det är ett välgrundat och internationellt erkänt påtryckningsmedel, inbyggt i WPPT:s egen struktur, för att uppmuntra stater att erbjuda sina egna rättighetshavare ett fullgott skydd. När EU genom RAAP- domen riskerar att förlora möjligheten att tillämpa detta påtryckningsmedel, försvagas inte bara europeiska rättighetshavares ställning – det försvagar också det globala systemets förmåga att skydda rättighetshavare överallt, inklusive i USA. EU bör solidariskt säkerställa att detta påtryckningsmedel bevaras och ges en tydlig rättslig grund i unionsrätten.

Oberoende producenter och självutgivande artister – en särskilt utsatt grupp

Oberoende skivbolag och självutgivande artister är ryggraden för kulturell mångfald i Europas musikkultur. De tar konstnärliga och ekonomiska risker som de stora bolagen ofta inte är villiga att ta, och de investerar i artister och repertoar utan garanterade intäktsflöden. För dessa aktörer är rätten till skälig ersättning enligt artikel 8(2) i direktiv 2006/115 inte en perifer fråga – det är ofta en av få ersättningsströmmar som faktiskt når dem direkt, via insamlingsorganisationer, utan mellanhänder eller komplexa avtalsstrukturer.

Det rådande rättsläget efter RAAP- domen skapar en djup obalans som drabbar dessa aktörer oproportionerligt hårt. Medan europeiska oberoende producenter och självutgivande artister i praktiken tvingas bidra till ersättningssystem som gynnar rättsinnehavare från länder som USA – länder som genom uttryckliga reservationer till WPPT vägrar att ge europeiska rättsinnehavare motsvarande ersättning på sina egna marknader – saknar de resurser att kompensera för detta genom direkta förhandlingar eller alternativa intäktsmodeller.

Asymmetrin slår hårdast mot de minsta

Både WPPT och Romkonventionen är uppbyggda kring principen om ömsesidighet. Artikel 15(3) WPPT ger fördragsslutande parter rätten att reservera sig mot ersättningsskyldigheten, och artikel 4(2) WPPT klargör att skyldigheten till nationell behandling inte gäller när en annan

SVENSKA
OBEROENDE
MUSIKPRODUCENTER

part har utnyttjat denna möjlighet. USA, Australien, Kanada, Nya Zeeland och Folkrepubliken Kina har alla gjort sådana reservationer.

För ett stort internationellt skivbolag med närvaro på flera marknader kan denna asymmetri delvis hanteras genom diversifierade intäktsströmmar och direkta licensavtal. För ett litet oberoende bolag eller en självutgivande artist är situationen en annan. De saknar ofta möjlighet att förhandla fram individuella avtal med aktörer i tredjeländer, och är därmed helt beroende av att det kollektiva ersättningssystemet fungerar rättvist och ömsesidigt. När det inte gör det är det de minsta som förlorar mest.

Vi vill i detta sammanhang nämna att branschorganisationen IFPI, som i Sverige har rollen som rättighetssällskap för skivbolagens närstående rättigheter, har intagit en annan position än SOM gällande RAAP. Vi respekterar att perspektiven inom branschen skiljer sig åt, men noterar att IFPI:s argumentation mot EU-åtgärder i huvudsak tycks bygga på en oro för obligatorisk harmonisering snarare än en invändning mot reciprocitetsprincipen som sådan – en oro vi delar och som vi adresserar nedan. Det är vår uppfattning att kommissionen behöver beakta hela bredden av fonogrambranschens aktörer, inte enbart dem med störst röst i de etablerade branschorganisationerna, och att en flexibel lösning bör kunna samla brett stöd.

Reella konsekvenser för sysselsättning och kulturell mångfald

De ekonomiska konsekvenserna av det nuvarande rättsläget är inte abstrakta. Branschorganisationen IMPALA har beräknat att utflödet av ersättningsmedel från EU till USA, i avsaknad av EU-intervention, kan uppgå till mer än 125 miljoner euro per år. I Sverige, där reglerna ändrades sommaren 2025, uppskattar ledande oberoende bolag bland våra medlemmar att deras intäkter från närstående rättigheter kan minska med upp till 30 procent. Dessa siffror återspeglar en verklighet där ett inkomstbortfall av denna storleksordning kan få direkta negativa konsekvenser för antalet anställda inom den europeiska musiksektorn – en sektor som kommissionen i andra sammanhang med rätta lyfter fram som central för Europas kulturella och ekonomiska identitet.

En flexibel lösning – inte obligatorisk harmonisering

Vi vill vara tydliga med vad vi förespråkar. Vi söker inte en obligatorisk harmonisering som tvingar alla EU:s medlemsstater att tillämpa materiell reciprocitet. En sådan lösning vore oproportionerlig och riskerar att motverka sitt syfte. Det vi efterfrågar är en *flexibel* unionsregel som ger medlemsstater möjlighet att tillämpa reciprocitet, och som inkluderar lämpliga övergångsbestämmelser för de länder som redan tillämpar eller har anpassat sig till ett system med nationell behandling. En sådan lösning är i linje med den riktning som framkommit i rådsarbetsgruppen för immaterialrätt, där samtliga medlemsstater som tog till

**SVENSKA
OBEROENDE
MUSIKPRODUCENTER**

orda uttryckte stöd för en flexibel ansats som speglar olika nationella traditioner och policyprioriteringar.

EU-domstolen pekar mot unionslagstiftning – ett tillfälle att stärka de oberoende

EU-domstolen konstaterar i RAAP-domen att behovet av att upprätthålla skäliga villkor för deltagande i handeln med inspelad musik utgör ett mål av allmänintresse, och att detta kan motivera en begränsning av ersättningsrätten för medborgare i länder som inte beviljar motsvarande rättighet. Domstolen understryker vidare att det ankommer på unionslagstiftaren – inte på de enskilda medlemsstaterna – att utforma en sådan begränsning som en gemensam unionsregel.

Detta är ett tillfälle som kommissionen bör ta tillvara, inte minst med hänsyn till de oberoende producenternas situation. En tydlig och rättvis unionsreglering av materiell reciprocitet skulle inte bara återställa den balans som det internationella regelverket var avsett att skapa – den skulle också stärka förutsättningarna för ett livskraftigt och mångsidigt europeiskt musiklandskap, där även mindre aktörer kan verka på rimliga villkor.

Rättssäkerheten måste gälla även de små

Det nuvarande rättsläget skapar osäkerhet som är särskilt betungande för oberoende aktörer. Insamlingsorganisationerna, som är de oberoende producenternas och de självutgivande artisternas viktigaste kanal för att uppbära ersättning, befinner sig i en otydlig situation där det är oklart vilka fördelningsregler som gäller. Det är inte rimligt att denna osäkerhet ska bäras av dem som redan har minst marginaler.

Vår uppmaning till kommissionen – område 1

SOM uppmanar kommissionen att inom ramen för detta initiativ föreslå en flexibel unionsregel som på ett klart och precist sätt möjliggör materiell reciprocitet inom ramen för artikel 8(2) i direktiv 2006/115. En sådan reglering bör särskilt beakta att:

- den globala ambitionen om lika rätt för alla världens rättighetshavare bäst förverkligas genom att EU behåller och använder de påtryckningsmedel som det internationella regelverket erbjuder, snarare än genom att ensidigt ge upp dem,
- oberoende fonogramproducenter och självutgivande artister är direkt beroende av välfungerande kollektiva ersättningssystem och saknar alternativa kanaler för att hävda sina rättigheter på tredjelandsmarknader,
- lösningen utformas som en möjlighet, inte en skyldighet, att tillämpa reciprocitet, med lämpliga övergångsbestämmelser för länder som redan tillämpar andra system,

SVENSKA
OBEROENDE
MUSIKPRODUCENTER

- regleringen inte skapar ökad administrativ börda för de minsta aktörerna, och att insamlingsorganisationernas roll som förmedlare stärks snarare än kompliceras, samt
 - konsekvenserna för sysselsättning och kulturell mångfald inom den europeiska musiksektorn beaktas som en integrerad del av konsekvensbedömningen.
-

Område 2: AI, upphovsrätt och skydd för rättighetshavare

Rättighetshavares ensamrätt måste respekteras – tillstånd kan aldrig presumeras

Vi välkomnar att kommissionen inom ramen för detta initiativ även adresserar frågor kopplade till AI och upphovsrätt. Som oberoende fonogramproducenter och företrädare för självutgivande artister vill vi understryka vad vi anser vara den grundläggande principen: upphovsrättsligt skyddat material får endast användas för AI-träning om rättighetshavaren uttryckligen har gett sitt tillstånd i förväg. Tystnad innebär inte samtycke. Att ett verk är tillgängligt online innebär inte att det är fritt att använda för kommersiella ändamål.

Detta är inte en ny princip – det är en tillämpning av den ensamrätt som upphovsrätten och de närstående rättigheterna sedan länge garanterar. Det faktum att AI-tekniken möjliggör insamling och bearbetning av skyddade verk i en helt ny skala förändrar inte den rättsliga utgångspunkten, men det gör behovet av ett tydligt och effektivt regelverk mer akut.

Vi delar den oro som brett uttryckts i branschen om att ledande AI-tjänster för musikgenerering har tränat sina modeller på upphovsrättsligt skyddat material utan tillstånd och i strid med befintliga tekniska skyddsåtgärder och användarvillkor. Detta är intrång i rättighetshavares ensamrätt, och det drabbar oberoende bolag och självutgivande artister minst lika hårt som de stora skivbolagen – men med väsentligt sämre möjligheter att hävda sina rättigheter i domstol.

Skydd för artisters identitet och röst

En fråga som förtjänar särskild uppmärksamhet är AI:s förmåga att kopiera och imitera artisters röst, stil och konstnärliga identitet. Tekniken har nått en punkt där det är möjligt att generera övertygande imitationer av verkliga artisters röster utan deras medgivande. Detta utgör inte bara ett potentiellt upphovsrättsintrång – det är också en djupt kränkande form av identitetsstöld som riskerar att skada artisters rykte, konstnärliga integritet och ekonomiska intressen.

Vi uppmanar kommissionen att säkerställa att det europeiska regelverket ger ett tydligt och effektivt skydd mot obehörig användning av artisters röst och konstnärliga identitet i AI-

SVENSKA
OBEROENDE
MUSIKPRODUCENTER

genererat innehåll, och att detta skydd är tillgängligt även för de minsta aktörerna – inte bara för dem med resurser att driva komplexa rättsprocesser.

Undantag för forskning får inte bli en bakdörr för kommersiell exploatering

Vi noterar att kommissionen också överväger en eventuell utvidgning av upphovsrättens undantag för vetenskaplig forskning. Vi vill i detta sammanhang betona att sådana undantag har ett tydligt och avgränsat syfte: att tjäna samhällsnyttan genom att möjliggöra icke-kommersiell forskning. De är inte avsedda att ge privata företag tillgång till andras rättigheter utan tillstånd för att bygga kommersiella produkter och tjänster.

En utvidgning av forskningsundantaget som i praktiken öppnar för att AI-företag ska kunna träna kommersiella modeller under täckmantel av forskning vore ett allvarligt ingrepp i rättighetshavares ensamrätt och ett brott mot de principer om tre-steps-testet som det internationella regelverket vilar på. Undantag ska vara snäva, väldefinierade och begränsade till genuint icke-kommersiell verksamhet. Licensiering – frivillig, individuell eller kollektiv – är den rätta vägen för kommersiella användningar.

Vår uppmaning till kommissionen – område 2

SOM uppmanar kommissionen att inom ramen för detta initiativ:

- säkerställa att det tydligt framgår av EU:s regelverk att upphovsrättsligt skyddat material kräver uttryckligt förhandstillstånd för att få användas för AI-träning, och att rättighetshavares reservationer respekteras i praktiken,
- stärka skyddet för artisters röst och konstnärliga identitet mot obehörig AI-genererad imitation, med regler som är tillgängliga och praktiskt användbara även för enskilda artister och små bolag,
- säkerställa att transparenskyldigheterna i EU:s AI-förordning implementeras på ett sätt som faktiskt gör det möjligt för rättighetshavare att identifiera om och hur deras material använts för träning, samt
- begränsa eventuella undantag för vetenskaplig forskning till genuint icke-kommersiell verksamhet, och motverka att sådana undantag utnyttjas som ett kringgående av licensieringskravet av kommersiella aktörer.

Kommissionen har i detta initiativ en välkommen möjlighet att stärka det europeiska upphovsrättssystemet på två fronter som båda är avgörande för ett livskraftigt och rättvist europeiskt musiklandskap: genom att återupprätta balansen i det kollektiva ersättningssystemet för fonogram, och genom att säkerställa att den digitala och AI-drivna

SVENSKA
OBEROENDE
MUSIKPRODUCENTER

utvecklingen sker med respekt för de rättigheter som är grunden för konstnärligt skapande och kulturell mångfald.

För SOM,

Eva Karman Reinhold, ordförande